

KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT VE MİTOLOJİ İLİŞKİSİ¹

Medine SİVRİ²
Işıl KÖYLÜ³

Öz: Mitoloji ve edebiyat arasındaki ilişki göz ardı edilemez boyuttadır; çünkü edebiyat gibi mitler de insan doğasını anlama, algılama ve anlamlandırma çabasının ürünleridir. Mitler edebiyatın en önemli kaynaklarından ve en eski zamanlardan beri sanatçılar, yazarlar ve şairler eserlerinde mitolojik unsurları kullanmışlardır. Evren ve insan yaşamına ilişkin her türlü devinimi içerisinde barındıran mitler, evren ve insan doğasını algılamamıza ve anlamlandırmamıza olanak sunarlar. Bu yüzden mitleri dolayısıyla da mitolojiyi insana dair birçok disiplin ile ilişkilendirmek olasıdır. Mitler ortak yapıya sahip olmaları dolayısıyla herkesçe kabul görürler. Evrensel ve genel bir model oluşturarak yaşamı yönlendirmeye yardımcı olurlar. Mitler toplumları yansıtırlar ve kültürlerarası etkileşimin temellerini oluştururlar. Çünkü mitler aracılığıyla insanların evrensel özellikleri edebiyata aktarılırlar. Böylece edebiyatlar da toplumları ve onların kültürlerini yansıtırlar. Zamanla etkileşim içerisinde bulunan toplumların kültürleri gibi mitleri ve edebiyatları da birbirlerinden etkilenirler. Toplumların birbirleriyle ilişkileri ve kültürlerarası etkileşim karşılaştırmalı edebiyat açısından önemlidir; çünkü karşılaştırmalı edebiyatın temelinde disiplinlerarasılık vardır. Karşılaştırmalı edebiyat toplumların ve kültürlerin etkileşimlerini edebiyat aracılığı ile inceleyerek algılamaya ve aktarmaya çalışır. Mitler de kültürlerarası etkileşimin temellerini oluşturdukları için doğrudan karşılaştırmalı edebiyatın çalışma alanı içerisine girerek disiplinlerarası edebiyat ve kültür araştırmalarına yön verirler. Bu çalışmada mitolojik unsurların edebiyat eserlerinde değişime uğrayarak yinelenedikleri ve insanların değişik kültürlerde yaşasalar da ortak noktalarda buluşabilecekleri savından yola çıkarak karşılaştırmalı edebiyat ve mitoloji ilişkisi ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Karşılaştırmalı Edebiyat, Mitoloji.

---

1 Bu makale, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü'nde Doç. Dr. Medine SİVRİ'nin danışmanlığında Işıl KÖYLÜ'nün hazırladığı ve 15 Mayıs 2013'de tamamladığı "Oscar Wilde'nın "Dorian Gray'in Portresi", Hermann Hesse'nin "Narziss ve Goldmund" ve Nedim Gürsel'in "Resimli Dünya" Adlı Eserlerinde Narsist Mitinin Karşılaştırılması" adlı yüksek lisans tezinden çıkarılmıştır.

2 Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü. medinesivri@gmail.com.

3 Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü Yüksek Lisans Mezunu (Karşılaştırmalı Edebiyat Uzmanı). pa76ers@hotmail.com.

Giriş

Mitoloji doğayı, evreni, insanı ve insan yaşamını konu edinen yer yer hayal ürünü unsurları içeren, gerçekle bağlantılı anlatılar toplamıdır. Bu anlatılar evrenin yaratılışını, sırlarını ve insanoğlunun kendisini, kendi doğasını, kendi yaşamını ifade ettiği yaratılardır. Bu yaratılarda insan var olur ve anlamlandırılır. Söylenceler veya mitler olarak adlandırılan bu yaratılar; evreni ve insanı tüm yönleriyle yansıtır. Böylelikle evren ve insan doğasını algılamamıza ve anlamlandırmamıza olanak sunarlar.

İnsanı, onun yaşantılarını ve hayal gücünü konu edinen edebiyat, en eski zamanlardan bu yana duygu ve düşünceleri, olay ve olguları etkili bir biçimde anlatmaya yarayan bir söz sanatıdır. *“Türü ve konusu ne olursa olsun her edebiyat ürünü, insanı tanıtır. İnsanın insanla, insanın kendisiyle, insanın doğal ve toplumsal çevresiyle çatışmasını yansıtır”* (Özdemir, 1999: 29). İnsanı konu edindiğinden ve onu tanıtmaya çabası içinde olduğundan edebiyat, tarih, etnoloji, antropoloji, sosyoloji, arkeoloji, sanat tarihi, güzel sanatlar, psikoloji, imgebilim, çeviribilim, sinema, resim, müzik gibi insana dair birçok disiplin ile ilişkilendirilebilir. Farklı birçok bilim ve sanat dalı ile bağlantılı olan mitolojinin de edebiyata sınırsız kaynak oluşturduğu bilinmektedir. *“Efsaneler, mitolojiler, tarihi olaylar edebiyat eserlerine yüzyıllar boyunca sunan ortak kültür hazineleri niteliğindedir”* (Aytaç, 2003: 9). İnsanlığın karanlık geçmişine ayna tutan mitler insanla ilgili zengin ve sınırsız bir malzemeyi içlerinde barındırırlar. Böylelikle insanı ve onun doğasını en iyi şekilde anlamlandırmada yardımcı olurlar. *“Yalnızca dünyanın, hayvanların, bitkilerin ve insanın kökenini anlatmakla kalmayan ama aynı zamanda insanın bugün içinde bulunduğu duruma gelmesine kadar olup biten önemli olayları anlatan mitler, geçen yüzyıllara rağmen geçmişin izlerini günümüze kadar taşımışlardır”* (Ulağlı, 2006: 99).

Edebiyatın ilk örnekleri olarak kabul gören mitler ait oldukları ulusların edebiyatlarının gelişmelerinde önemli rol oynamaktadırlar. En eski zamanlardan beri yazarlar, şairler ve sanatçılar eserlerinde mitolojiden yararlanmışlardır. İnsanı konu edinen, onu anlatan edebiyat ile insan yaratısı olan ve insan doğası ile ilgili her türlü malzemeyi içinde barındıran mitolojinin ilişkisi göz ardı edilemez boyuttadır; çünkü mitler de edebiyat gibi insanın varlığını algılama, anlama ve anlatma çabasının ürünleridir. Geniş ve çok yönlü bir disiplin olan karşılaştırmalı edebiyat, edebiyat biliminin bir alt bilim dalı olduğundan, edebiyata konu olan ve onun alanına giren her şey aynı zamanda bu bilim dalının da inceleme alanına girmektedir. Böylelikle edebiyata kaynaklık eden mitoloji karşılaştırmalı edebiyat biliminin çalışma alanı içerisinde de değerlendirilebilir.

Mitler toplumları yansıttığı için ulusların kültürleri, kökenleri ve yaşantıları ile ilgili bilgilere onların mitlerinden de ulaşılabilir. Dursun Ali Tökel mitoloji için; *“milletlerin tarihi, orijini, tanrıları, ataları ve kahramanları hakkında bilgileri barındıran bir koleksiyondur”* (Tökel, 2000: 7) demiştir. Mitler üzerinden

toplumların en gizli katmanlarına inilebilir. Onların inançlarına, dünyayı algılayış biçimlerine ve deneyimlerine ayna tutulabilir. Donna Rosenberg; mitlerin toplumların dünya görüşlerini ve önemli inançlarını temsil ettikleri için onların kültürleri tarafından değer verilen ve korunan insani deneyimlerinin de simgeleri olduklarını söyler (Rosenberg, 2003: 17). Tüm bu insani deneyimler mitler aracılığıyla edebiyata aktarılırlar. Dolayısıyla edebiyatlar da toplumları ve onların kültürlerini yansıtır. Zamanla birbirleriyle ilişkilerde bulunan toplumların kültürleri gibi mitleri ve edebiyatları da birbirlerinden etkilenirler. Farklı coğrafyalar üzerinde olmalarına karşın kültürlerarası etkileşim ile insanların deneyimlerinin birbirlerine benzer oldukları görülür. Dinçmen ise bu benzer deneyimlerin ortak ve evrensel mirasları ortaya çıkardıklarını söyler:

Her insani varlık, içinde bulunduğu ortamın, coğrafik durum ve koşulların, zamanın, sosyo-ekonomik ve kültürel etkenlerin etkisi altında; fakat “insan”a özgü o, zaman ve mekan kavramının dışında kalan, değişmez temel düşünce sürecinin sonucu ve ifadesi olarak, birbirine benzer olaylarda benzer sonuçlar çıkarmaktadır. İşte böylece, “evrensel değerler” ile insanlığın temelini oluşturan ortak miraslar ortaya çıkar (Dinçmen, 1997: 9-10).

Toplumların birbirleriyle ilişkileri ve kültürlerarası etkileşim karşılaştırmalı edebiyat açısından önemlidir, çünkü karşılaştırmalı edebiyat kuramında ilk karşımıza çıkan şey disiplinlerarasılıktır. Ulağlı'nın da ifade ettiği gibi karşılaştırmalı edebiyat, toplumların birbirleriyle ilişkilerini, kültürel yakınlaşmalarını, edebiyat aracılığıyla anlamaya ve aktarmaya yarayan bir yaklaşımdır ve kültürlerarası ilişkileri, kültürü oluşturan bütün katmanlarda inceler (Ulağlı, 2006: 149). Mitler, kültürlerarası etkileşimin temellerini oluşturdukları için doğrudan karşılaştırmalı edebiyatın çalışma alanı içerisine girerler, çünkü “ulusların mitolojileri arasındaki benzerlikler, onların kültürleri ve edebiyatlarındaki benzerlikleri de beraberinde getirmektedir. Bu açıdan mitolojiler arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmak, edebiyatlar ve kültürler arasındaki ilişkileri göz önüne serebilmektedir” (Yetim; 2007: 12). Böylelikle mitler disiplinlerarası edebiyat ve kültür araştırmalarına yön vermeleri açısından önemlidirler. Medine Sivri sağlıklı bir karşılaştırmalı değerlendirme yapabilmek için edebiyatın kaynağını, ortaya çıkış koşullarını bilmek gerektiğini söyler. Kökeni anlayıp ona göre değerlendirmenin ancak söylenlerle (mitlerle) mümkün olduğunu belirterek, topluma ışık tutan yazınsal yapıtları irdelemek istiyorsak bunları öğrenmenin gerekli olduğunu vurgular (Sivri, 2008: 15).

Mitler geçmişten günümüze kendilerini tekrar ederek farklı toplumlarda kuşaktan kuşağa bazı değişiklikler göstererek yaşamayı sürdürürler. “Bir mit kuşaktan kuşağa, toplumdan topluma aktarılırken, hitap ettiği toplumun duyarlılıklarına, inançlarına ve geleneklerine bağlı olarak değişim gösterir” (Ulağlı, 2006: 102). Sürekli yinelenerek toplumdan topluma aktarılmalari mitlerin aslında temel motiflerinin hep aynı kaldığının bir göstergesidir. Mitlerin kendilerini tekrar etmelerinde etken olan insana özgü genel ve ortak özellikler uzmanlar tarafından ‘arketip’ olarak adlandırılmaktadır. ‘İlk örnek,’ ‘ana örnek’ ya da ‘ilk model’ anlamlarına gelen arketiplerin tarih boyunca

tekrar yoluyla insanlığın aklına kazınmış olan deneyimleri ifade ettikleri düşünülmektedir. Ayrıca bu arketiplerin kökenleri eski mitoslara ve ilkellerin ayinlerine dayandırılmaktadır. Evrensel ve genel bir model olan arketiplerin, edebiyat eserlerinde tarih boyunca sürekli aynı temalarla ve simgelerle farklı şekillerde tekrarlandığı konusunda birçok sav vardır (Moran, 1999: 219-225). Mitolojiden edebiyata geçen bu kendini tekrar eden temalar, güncel olanın en örtük biçimde aktarılmasını sağlarlar. Böylelikle eserlerin içerisinde barındırdıkları bu arketipleri ortaya çıkarmak, eserleri daha anlaşılır kılmakla birlikte disiplinlerarası çalışmalara da konu olmakta ve aynı zamanda karşılaştırmalı edebiyat biliminin inceleme alanına girmektedirler. Kubilay Aktulum eserlerde arketiplerin ortaya çıkarılması durumunu söylen (mit) çözümlenmesi olarak adlandırır ve yazınsal bir söylenin yeniden yazılmış biçimlerini incelerken yerli ve yabancı yazınları bir ana-metinsellik görünüşünde ele almanın söz konusu olduğunu belirtir. Ayrıca değişik dönemlerde değişmez özellikleriyle yinelenen bir söylene anlamını veren şeyin gerçekleştirilen dönüştürme işlemi olduğunu vurgular (Aktulum, 2011: 247). Bu şekilde eserlere yansıyan dönüştürme işlemleri disiplinlerarası yöntemlerle incelenerek dönem, ortam ve kültür farklılıkları açığa çıkarılırlar.

Görüldüğü gibi karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları içerisinde mitoloji çalışmaları, ulusların mitleri arasındaki benzer ve farklı yönlerin ortaya koyulması, bu benzer ve farklı yönleri doğuran sebeplerin disiplinlerarası bir yöntem ile incelenmesi olarak yer almaktadır.

Mitlerin edebiyata nasıl kaynaklık ettiklerini ve edebiyatın da mitlerden nasıl beslendiğinden yola çıkarak kültürlerin birbirleriyle etkileşimleri ve bu kültür etkileşimlerinin temelinde yatan ögenin mitler olduğu vurgulanarak disiplinlerarası bir bilim olan karşılaştırmalı edebiyat ve yine birçok disiplin ile ilişkilendirilebilen mitoloji arasındaki ilişki gözler önüne serilmeye çalışıldı. Ancak karşılaştırmalı edebiyat ve mitoloji ilişkisini daha anlaşılır kılmak adına mitolojinin ve mitin tanımlarından, mitlerin evrenselliğinden ve kolektif bilinçaltının ürünü olarak mitlerden, ayrıca yapılan karşılaştırmalı mitoloji çalışmalarından söz etmek yerinde olacaktır.

1. Mitoloji ve Mitin Tanımı

Mitler üretken bir varlık olan insanın en önemli yaratılarından biridir, zira mitler insanı anlatır. İnsanla ilgili en derin soruların yanıtlarını içerisinde barındıran mitoloji insanın yaşamı algılayışını, öz benliği ile dünya arasındaki ilişkisini gözler önüne serer. *“Söylem ve İdeoloji”* adlı eserlerinde Çoban ve Özarşan mitolojiyi; *“insani söylemin, kendi bilinçli etkinliği ile yaşamı anlama ve anlamlandırma mücadelesinin ürünleri”* (Çoban, Özarşan, 2003: 261) olarak tanımlarlar. Mitoloji için yaptıkları bu tanımın yanı sıra, Çoban ve Özarşan mitlerin toplumsalın dünyayı anlamlandırma aracı olmasının yanında kendisini anlatma aracı olduğunu da vurgularlar. Bu bağlamda mitoloji, *“tarih öncesi toplumun doğayla, toplumla, ekonomik ve siyasi yapıyla, kendisiyle kurduğu*

tüm ilişkilerinin, toplumsal bilincinin ve söyleminin yansıtıldığı bir aynadır” (262).

Mitler insanoğlunu yansıtmalarının yanı sıra, geçmiş ile günümüz arasındaki bağlantıları ortaya çıkarmaları ve bugünkü tarihimize yol göstermeleri açısından da önemlidirler. Çünkü mitler her şeyden önce insanların eylemlerini yönlendirirler. Mitlerden yola çıkarak daha önce yaşanmış durumlarla nasıl başa çıkılacağı öğrenilebilir. Geçmiş hakkında edinilen bilgilerle geleceğe daha emin adımlarla ilerlenilebilir. Karakuş mitlerin bu özelliklerini şu şekilde ifade etmektedir: *“Evrenin ve onun yaratığı olan insanın mitsel ortaya çıkışı, tarihin eskiliği, anlatımın orijinal yapısı belgeleriyle günümüz tarihine yön vermektedir”* (Karakuş, 2011: 396).

Mitlerin insana ilişkin böyle bir önem taşımaları, araştırmacıların ilgisini bu alana yönelterek, onların farklı disiplinler içerisinde birçok incelemeye konu olmalarını sağlamıştır. Zamanla tarihçiler, din tarihçileri, dilbilimciler, etnologlar, doğa bilimciler, antropologlar ve psikanalistler mitler üzerine eğilerek mitleri algılamaya, tanımlamaya ve onların hayatımızdaki işlevlerini ortaya koymaya çalışırlar. Mitler üzerine yapılan incelemelerdeki tüm yorumlamalar ise her bir araştırmacının bireysel görüşlerini ifade ederler. Bu yüzden mitlerin ortak ve evrensel tanımlarını ortaya koymak oldukça güçtür. Köktürk mitolojinin zaman içerisinde görmüş olduğu bu ilgiyi şu şekilde ifade etmektedir:

Mitoloji yahut mitos sayısız tanıma ve yoruma konu oldu. Kimileri mitolojiyi tanrı anlatıları veya eskinin kutsal metinleri olarak yorumladı, kimileri de onu, keşfedilmeyi bekleyen sırlarla yüklü bir anlatı olarak gördü. Kimileri mitolojinin bir kültürün temelini oluşturduğunu kabul etti, kimilerine göre ise mitoloji hayal gücünün kötü bir ürünü ve hastalığını dile de bulaştıran bir ‘zihin hastalığı’ idi. Mitleri empirik bakış açısından yorumlayanlar kadar idealist pencereden yorumlayanlara da tanık olduk. Mit araştırmalarının başlayıp hız kazandığı birkaç yüzyıldan beri mitoloji hep bir problem teşkil etti (Köktürk, 2012: 20).

İnsanoğlunun yaşamaya başladığı ilk dönemlerden başlayarak ortaya çıkan mitler, bugünün oluşma sürecini insanların deneyimleri üzerinden anlatan öykülerdir. Bu öyküler insanı derinden etkilerler ve yaşamın yönlendirilmesinde büyük rol oynarlar. Yunanca ‘mythos’ sözcüğünün karşılığı olarak kullanılan söz, konuşma, masal ya da hikâye anlamlarına gelen mit kelimesi; geçmişte yaşamış insan topluluklarının inandıkları tanrıların, kahramanların, doğaüstü varlıkların, olayların ve bunlar etrafında gerçekleştirilen anlatıların yine olağanüstü unsurlarla şekillendirilip ortaya çıkarıldığı olağandışı hikâyelerdir (Can, 1994: 1). İnsanın dünyayı anlamlandırma çabalarının ürünleri olarak ortaya çıkan mitlerin sözlük anlamlarına bakıldığında Türk Dil Kurumu mitleri; *“tarih öncesine dayanan efsaneler”* (TDK, 1979: 575) olarak tanımlarken mitolojiyi; *“mitleri inceleyen bilim”* olarak tanımlar Buna karşılık Püsküllüoğlu’nun Türkçe sözlüğünde mit ve mitoloji tanımı daha geniştir. Miti; *“kuşaktan kuşağa yayılan, toplumun düş gücü etkisiyle zamanla biçim değiştiren, tanrılar, tanrıçalar, evrenin doğuşu vb.yle ilgili imgesel alegorik bir*

anlatımı olan halk öyküsü, söylence” olarak, mitolojiyi ise; “mitleri konu alan, doğuşlarını araştıran anlamlarını inceleyen, yorumlayan bilim” (Püsküllüoğlu, 1997: 742) olarak tanımlar “Oxford İngilizce Sözlükte” mit; “genellikle tanrılar ve insanın cesareti ile ilgili geçmişe ait hikâyeler”(Oxford, 2000: 443) olarak tanımlanır. Nuri Bilgin “Sosyal Psikoloji” sözlüğünde mitleri; “genel anlamda doğanın güçlerini ve insan koşulunun çeşitli yanlarını sembolik bir biçimde canlandıran varlıkların öyküleri” olarak tanımlar (Bilgin, 2007: 244). Selçuk Budak’ın “Psikoloji Sözlüğü” mitleri; “kaynağı, yazarı bilinmeyen, ancak genellikle bazı doğa olaylarını ya da belli bir kültürün veya toplumun tarihini, geleneklerini, kurumlarını, dini törenlerini vb. açıklamayı hedefleyen masalsi anlatılar” (Budak, 2007: 492) olarak tanımlarken Selahattin Göktepe’nin “Psikoloji Sözlüğü” mitleri; “efsane, destan, masal, hürafe” (Göktepe, 1974: 41) olarak tanımlar.

John Fiske, ilkel insanların alegori ile sürdürebilecekleri derin bir bilime sahip olmadıklarını iddia ederek, mitlerin sadece birer açıklamadan ibaret olduklarını belirtir. Ona göre mit; *“doğal bir olgunun uygar olmayan bir zekâ tarafından açıklanmasıdır. Bir alegori ya da özel bilgi gerektiren sembol değildir, mitler sadece birer açıklamadır”* (Fiske, 2006: 34). Fiske aynı zamanda mit ve efsane arasında ayırım yapar. Etimolojik açıdan paralellik gösteren bu iki kelime birbirlerinin yerine kullanılıyor olsalar bile tam bir doğruluk gerektiğinde bu iki kelimeyi farklı düşünmek gerektiğini söyler. Fiske mit ve efsane ayırımını şu şekilde yapar:

Efsaneler genelde bir ya da iki mekânla sınırlıdır ve bir ya da ikiden fazla kişi tarafından anlatılmaz, fakat mitlerin genel özelliği şu ya da bu şekilde tüm dünyada yaygın olmalarıdır. İsimler ve olayları tetikleyen güdüler değişse de temelde olaylar hep aynı kalır. Bunun sebebi belki de mitlerin kökenlerinin çok eski çağlara dayanmasıdır (36).

Azra Erhat mit tanımını yaparken mit ile epos üzerinden yola çıkar ve bu iç içe geçmiş iki kavramın aslında ne kadar ince bir ayırımı olduğunu gözler önüne serer:

Mythos’la epos arasında bir yakınlık vardır, mythos söylenen sözün, anlatılan öykünün içeriği ise, epos da onun doğal olarak aldığı ölçülü süslü ve dengeli biçimidir. Epos ne kadar güzelse mythos o kadar etkili olur, eposla mythos’un bu başarılı evlenmesidir ki, ilk çağdan kalma efsanelerin ürün vere vere günümüze dek yaşamasını ve mythos kavramının çağlar ve uluslararası bir nitelik kazanarak ölmezliğe kavuşmasını sağlamıştır (Erhat, 2008: 5).

Pierre Grimal, mitlerin dünyanın geçmiş düzeni hakkında bilgiler verdiğini söyleyerek, geçmişini anlamlandırmaya yardımcı olduklarını vurgular. Grimal ayrıca mitlerin efsanelerden farklı olarak evrensel özellikler taşıdığını belirtir:

Dünya’nın mevcut düzeninden önceki bir düzeni konu alan ve yere ya da sınırlı bir özelliği (alelade etiyolojik efsanede olduğu gibi) değil de, eşyanın doğasına ait organik bir yasayı açıklamayı amaçlayan bir anlatı’ya, teamülen, ‘Mitos’ -dar anlamda- diyoruz (Grimal, 2005: 14).

Mitleri dinlerin başlangıcı olarak gören Behçet Necatigil'e göre mitos (mit); *"ilkel insan topluluklarının evreni, dünyayı ve tabiat olaylarını kişileştirerek yorumlamak, henüz sırrını çözemedikleri hayatın ve evrenin çeşitli görüntülerini bir anlam kolaylığına bağlamak ihtiyacından doğmuş öykülerdir"* (Necatigil, 1969: 7). Necatigil ayrıca mitosların eposlara malzeme oluşturduklarını söyleyerek aralarındaki ilişkiyi belirtir. Aralarında böyle bir ilişki olmasına rağmen bu iki tür arasındaki ayrımı şu şekilde ifade eder:

En kısa tanımıyla mitoslar; tabiat kuvvetlerinin kişileştirilmesi, canlı varlıklar veya ölümsüz varlıklar halinde tasarlanması, eposlar ise tarihten önceki insan topluluklarının ilkel tarihleri olduğuna göre mitoslarla eposlar arasında yer yer aynı malzemeyi kullanmak, aralarında bağlantılar olan konuları değişik oranlarda ve farklı açılardan işlemek bakımından bir kesişme görülür (7).

Fiske, Erhat, Grimal ve Necatigil'in mit ve efsane – epos ayrımı yapmalarının aksine mitleri kutsallaştırılmış efsaneler olarak yorumlayan Soury böyle bir ayrımında bulunmaz. Mitleri ağacın çiçeklerine benzeten Soury, onları anlamak için ağacı bilmek gerektiğini söyler: *"Mitler yani kutsallaştırılmış efsaneler; kökleri ulaşılmaz derinliklere uzanan çok büyük bir ağacın sadece çiçekleridir. Çiçeği anlamak için kendi öz suyunu hatta hayatı için gereken şeyleri toprak, iklim ve gökyüzünden alan ağacı bilmek gerekir"* (Soury, 2008: 14).

Bahaeddin Ögel Mitolojiyi; *"bir milletin fikir ve düşünce tarihi"* (Ögel, 1971:VI) olarak tanımlar. Miti konuşmanın bir biçimi olarak ele alan Barthes'a göre; *"mit bir iletişim sistemidir. Bu iletişim sistemi ise mesajdır. Bu açıdan mit bir nesne, içerik ya da düşünce olamaz, mit bir işaret, bir biçimdir"* (Barthes, 1991: 107). Levi Strauss'a göre ise mit; *"bilinmesi gereken bir dildir, anlatılmalıdır ve insan sözünün bir parçasıdır. O günümüzü, geçmişi olduğu kadar geleceği de açıklar"* (Strauss, 1955: 430). Miti; *"hayatın ve olayların genelleştirilmiş modeli... Dünya hakkındaki gerçekliğin ta kendisi"* (Bayat, 2010: 11) olarak ifade eden Fuzuli Bayat mitolojiyi ise; *"gerçekleri aklın alamayacağı bir biçimde yansıtan dil ve düşüncenin bütün imkanlarını bir araya getirmekle varlığın oluşumunun, ilkel toplumların bu varoluş sürecinde yerinin ve kaosu kozmosa dönüştüren mutlak gücün öyküsü"* (12) olarak tanımlar. Mitolojiyi birçok araştırmacı gibi *"ilkel felsefenin ifade şekli"* (Radin, 1915: 2) olarak kabul eden Radin mitoloji üzerine tanımlamalarda bulunmak yerine, mit-karmaşası üzerinde durmayı tercih eder ve mitin farklı versiyonlarla kendini tekrar eden bir yapıda olmasının önemini vurgular (2). Sigmund Freud mitler ve rüyalar arasında bir bağlantı kurarak, mitlerin rüyalar gibi bastırılmış duygularımızın bir ifadesi olduğunu belirtir (Freud, 1921: 1-183). İşler'e göre mitler; *"gerçeği, yaşamı, tanrıyı, evreni, kısacası insanı dolaylı yoldan da olsa bir anlama ve algılama biçimidir"* (İşler, 2004: 29). Ulağlı'ya göre ise mitler; *"dünyanın oluşumunu, hayvanların dünyasını, arkaik insanı ve onun tarihsel süreç içerisindeki gelişimini, evrenin varlığını açıklayan doğaüstü niteliklere yer veren anlatılardır"* (Ulağlı, 2006: 98). Aktulum söyli (miti); *"kutsalla ilgili olan ve bir toplumda bireylerin kendi kimliklerini buldukları, kendilerini tanıdıkları kurucu bir anlatı"* (Aktulum, 2011: 468) olarak tanımlar. Robert

Segal mitleri kısaca “*hikayeler*” (Segal, 2004: 4) olarak tanımlar. Segal ile benzer görüşü paylaşan Kostera’ya göre ise mitler; “*okuyanı ve dinleyeni derinden etkileyen güçlü hikayelerdir*” (Kostera; 2008: 1). Karl Abraham’a göre; “*felsefi ve dini düşüncelerin sembolik ifadeleri*” (Abraham, 1913: 32) olan mitler; “*tarihsel olarak gerçek gibi görünen dini anlatılardır*” (Conybeare, 1910: xxii).

Edward Clodd “Myths and Dreams” (Mitler ve Düşler) adlı eserinde düşler ile mitler arasında bağlantı kurarak mitlerin; “*insanoğlunun, içinde yaşadığı çevrenin etkisiyle gelişen duygularının ve hayal gücünün ürünleri*” olduğunu söyler. (Clodd, 1891: 7).

Andrew Lang “Modern Mythology” (Modern Mitoloji) adlı eserinde mitleri; ister ilkel kabile mitleri, ister Avrupalı halkların mitleri, isterse gelişmemiş köylü sınıfına ait mitler olsun “*insanlığın frenlenmemiş sözlerinin ifadesi*” (Lang, 1897: xix) olarak kabul eder.

Mitlere dini ve ritüelist bir açıdan bakan William Robertson Smith’e göre mitler ve ritüeller birbirleri ile bağlantılıdır. Mitler ritüeller aracılığıyla anlaşılabilirler ve ritüellere nazaran değer açısından mitler ikinci sıradadırlar. Neredeyse her durumda mitlerin ritüellerden alınıp oluşturulduğunu belirten Smith mitleri; dini adetlerin açıklanması olarak tanımlar ve ritüeller olmadan hiçbir mitin var olamayacağını belirtir (Smith, 1894: 17-19).

Smith gibi mitlere dini ve ritüelist bir bakış açısıyla yaklaşan James Macdonald “Religion and Myth” (Din ve Mit) adlı eserinde mitleri; “*insan kaderinin ve gelişen düşüncesinin saf gerçekliğinin ifadesi*” (Macdonald, 1893: 133) olarak tanımlar.

Tito Vignoli mitlerin ilkel kökenlerini bir bilim olarak araştırmayı amaç edindiği “Myth and Science” (Mit ve Bilim) adlı eserinde mitleri bir millete, bir ırka, bir kültüre ait olarak görmez, onlar evrenseldirler. Her ne kadar ilkel bir seviyede oluşturulmuş olsalar bile, ilkel insan yaşamının kazaları ya da cahil aklın yaratıları değildir. Ona göre; mitler insan zihninin ürettiklerine eşlik eden ve onları canlandıran duygular tarafından esinlenilmiş özel yetiler, insan zekası ve duygularını ifade eden yaratıcı biçimlerdir. Mitlerin içten gelen bir yetinin ürünleri olmaları, onların belirli bir insan grubuna değil, bakış açıları ne olursa olsun her yaştan ve her ırktan, her türlü bireye özgü olmalarına sebep olurlar. Böylece herkes için ortak ve evrensel özellikler içerirler (Vignoli, 1882: 1-3).

Mitin kahramanı ile çocuğun egosunu bir tutan Otto Rank’e göre mitler; “*yetişkinler tarafından oluşturulan geçmiş çocukluk fantezileridir*” (Rank, 1914: 82). Rank ayrıca mitlerin kesin olarak kahraman tarafından yani en azından çocuk kahraman tarafından oluşturulmadıklarını belirterek, mitlerdeki bu gücün yalnızca mükemmel bebeklik çağı içerisinde hayal edilebilecek bir sıra dışı hayata sahip olan meşhur kahramanın hikayede yer almasıyla sağlanabileceğini söyler. Kahramanın bu sıra dışı çocukluğu, kendisine miras kalan belirsiz bir halk zihniyeti ile bireysel mit yapanlar tarafından kendi

bebeklik bilinçlerinden oluşturulur. Böylece kendilerini mit kahramanı ile özdeşleştirerek tanımlarlar. Bu yüzden hikayenin gerçek kahramanı aslında kendini kahramanın içinde bulan “ego”dur (81).

Bütün mitolojilerin ve bütün doğa bilimlerinin insanoğlunun devinimin gizemli varlığına olan ilgisinden doğduğunu belirten Oswald Spengler’e göre mit; varlığın yapısını en derinden sarsan ve bilinçli aklın her köşesini kurcalayan canlı gerçekliğin bir parçasıdır (Spengler, 1928: 15, 290).

Mitleri sadece mit olarak değil kısmen bir tarihi gerçeklik olarak gören Chapin’e göre mitler; “*eski antikitedeki savaşlarda komutanlar ve kahramanlar olarak yer alan tarihi kişiliklerin gizemli ve abartılı maceralarıdır*” (Chapin, 1917: 18).

Ünlü dilbilimci Tylor “Primitive Culture” (İlkel Kültür) isimli eserinde ilkel ve modern yaşamın benzerlikleri üzerine yaptığı araştırmaların sonucunda insan zekasının en eski tarihinin, kesinlikle soyut aklın verileri olmadığını belirterek, günlük yaşamın gerçekleriyle meşgul olan aklın bu gerçekleri felsefi bir biçimde yorumlama şekline dayandığını ve mitlerin bu felsefi düşünce yapısının bir ürünü olduğunu söyler. Mitlerde günlük yaşamın gerçeklerinin şekillendiğini belirterek mitlerin; ilkel insanın içinde bulunduğu dünyanın farkına varmasının ve kişisel yaşamını düzenleyişinin anlatıldığı ilkel bir düşünce sistemi olduğunu savunur. Tylor’a göre; mitler doğanın ilkel, basit ancak tutarlı ve gerçekten ciddi bir şekilde ifade edilmiş geniş bir felsefesidir (Tylor, 1920: 68, 273-315).

Mitleri evrensel ve kolektif bilinçaltının bir ifadesi olarak gören Campell, mitolojinin zaman içinde farklı şekillerde tanımlandığını belirterek, mitolojinin bu tanımların hepsini içerdiğini söyler:

Mitoloji, çağdaş akıl tarafından doğanın dünyasını açıklamak için ilkel arayış içindeki bir çaba (Frazer); sonraki çağların yanlış anladığı, tarih öncesi zamanlardan gelen şiirsel fantezinin bir ürünü (Müller); bireyi topluluğuna göre şekillendirecek bir alegorik bilgi yığınağı (Durkheim); insan ruhunun derinliklerindeki arketipsel dürtülerin belirtisi olan bir dizi düş (Jung); insanın en derin metafizik sezgilerinin geleneksel aracı (Coomaraswamy) ve Tanrının çocuklarının görünmesi (Kilise). Mitoloji bunların hepsidir (Campell, 2010a: 416).

Campell ayrıca değişik yargıların, yargılayanların bakış açılarıyla belirlendiğini söyler. Ona göre; mitolojinin ne olduğu değil nasıl işlev gördüğü, insanlığa geçmişte nasıl hizmet ettiği önemlidir. Campell bu açıdan bakıldığında mitolojinin kendisini bireyin, ırkın, çağın gereksinimlerine karşı yaşamın kendisi kadar açık bir şekilde gösterdiğini söyler (416).

Kimi kaynaklarda mitlerin hayal ürünü, gerçek olmayan öyküler olduklarına dair bilgiler yer almaktadır. Estin ve Laporte “Yunan ve Roma Mitolojisi” adlı eserlerinde mitlerin doğa güçlerini ve doğaüstü yaratıkları vurgulayan hayal ürünü öyküler olduklarını ve yüzyıllar boyunca bu öykülerin birbirlerinden beslenerek zenginleştiklerini belirtirler. Bu öykülerin hayal ürünü olmalarının yanı sıra evrenin bilinmezliği karşısındaki iç huzuru sağladıkları için herkesin

mitlere inandığını söylerler (Estin, Laporte, 2002: 1). Mitleri bu şekilde algılayan bir diğer kişi Salih Zeki Aktay eserinde Aristot'un mitoloji görüşüne yer vererek; Yunanca 'mythas' kelimesinin yalan demek olduğunu ve mitolojinin hakikatler taşıyan yalanların hikayeleri olduğunu belirtir (Aktay, 1923: 7). Mitlerin uydurma oldukları ya da gerçek olmadıkları ile ilgili tanımlamalar 19. yüzyıldan sonra değişir. Böylelikle mitler arkaik toplumlardaki gibi algılanmaya başlanır. Eliade bunu şu şekilde ifade etmiştir:

Yarım yüzyıldan daha uzun bir süredir, Batılı bilginler mitlerin incelenmesini, söz gelimi 19. yüzyılınkiyle açıkça çelişen bir bakış açısı içine yerleştirmişlerdir. Tıpkı kendilerinden öncekilerin yaptığı gibi miti, terimin yaygın anlamıyla yani 'fabl,' 'uydurma', 'kurmaca' olarak ele almak yerine, onu arkaik toplumlarda anlaşıldığı biçimiyle benimsemişlerdir; bu gibi toplumlarda mit, tersine "gerçek bir öyküyü" belirtir, üstelik kutsal sayıldığı, örnek oluşturduğu ve anlamlı olduğu için son derece değerlidir (Eliade, 2001: 11).

Mitler yaşamaktadırlar ve gerçek öyküleri anlatmaktadırlar. Onların gerçek olmadıklarını ya da uydurma olduklarını söylemek insanlar için ne kadar değerli olduklarını göz ardı etmektir. Rosenberg mitlerin; bir toplumun manevi değerlerini yansıtan ciddi öyküler olduklarını söyleyerek onların önemini vurgular (Rosenberg, 2003: 17). Bu denli önemli yaratılar olan mitler bize kendimiz hakkında bilgiler verirler, geçmişin gerçeklerini yansıtır. Ünlü toplumbilimci Malinowski, mitin geçmiş zamanların yalnızca değersiz masallar olarak yaşamaya devam eden ölü ürünü değil, sürekli yeni fenomenler yaratan canlı bir güç olduğunu belirtir. Aynı zamanda mitin ilkelerin, şeylerin kökenine ilişkin bir spekülasyonu olmadığını belirterek felsefi ilgiden ya da doğayı gözlemlemelerinin sonucu doğmadığını, aksine doğa yasalarının bir tür sembolik temsili olduğunu söyler. Ona göre mit; gerçekte boş bir rapsodi, budalaca düşüncelerin anlamsız bir taşması değil, çok etkili, olağandışı önemli bir kültürel güç, yaşayan bir gerçekliktir. Uzak geçmişteki bir gerçekliğin anlatı biçiminde yeniden yaşatılmasıdır (Malinowski, 1990: 72-73, 84-88). Mitleri kutsal öyküler olarak kabul eden Eliade, Malinowski gibi mitlerin gerçekleri yansıttığına inanmaktadır. Yaptığı uzun mit tanımı içerisinde mitlerin bir şeyin nasıl var olduğunu açıklayan gerçek öyküler olduklarını ve yaratılışın öyküsü olduklarını belirtir:

Mit kutsal bir öyküyü anlatır; en eski zamanda, "başlangıçtaki" masallara özgü zamanda olup bitmiş bir olayı anlatır. Bir başka deyişle mit, doğaüstü varlıkların başarıları sayesinde ister eksiksiz olarak bütün gerçeklik, yani Kozmos olsun isterse onun yalnızca bir parçası olsun bir gerçekliğin nasıl yaşama geçtiğini dile getirir. Mit her zaman bir yaratılışın öyküsüdür: bir şeyin nasıl yaratıldığını, nasıl var olmaya başladığını anlatır. Mit ancak gerçekten olup bitmiş, tam anlamıyla ortaya çıkmış olan şeyden söz eder... Sonuç olarak mitler, kutsal olan şeyin, dünyaya çeşitli, kimi zaman da heyecan verici akınlarını betimlerler. İşte dünyayı gerçek anlamda kuran ve onu bugün içinde bulunduğu duruma getiren de kutsalın bu akınıdır. Dahası insan bugünkü durumunu, ölümlü, cinsiyetli ve kültür sahibi bir varlık olma özelliğini doğaüstü varlıkların müdahalelerinden sonra edinmiştir... Mit kutsal bir öykü olarak kabul edilir, öyleyse gerçek bir

öyküdür, çünkü her zaman gerçekliklere başvurur. Kozmogoni miti gerçektir çünkü Dünya'nın varlığı bunu kanıtlamaktadır; ölümün kökeni miti de gerçektir, çünkü insanın ölümlülüğü bunu kanıtlamaktadır (Eliade, 2001: 16).

Ertuğrul İşler, uydurma veya gerçek dışı olarak anılan mitlerin, aslında gerçek olduklarını ve dikkate alınmaları gerektiğini belirterek mitlerin önemini vurgular:

İkel ya da gerçek dışı öykü, uydurma olarak adlandırılan birçok mitin özüne bakıldığında yaratıldıkları toplumların insanına, çevreye, hayvanlara, siyasal ve toplumsal düzene ne kadar doğru ve olumlu baktıklarını anlamak olanaklıdır. Böyle olmasalardı her dönemin sanatçı ve yazarlarının esin kaynağı olamazlardı (İşler, 2004: 12).

Wilkinson, mitlerin insan hayatında önemli yer tuttıklarını söyler. Ayrıca mitlerin, dünyanın her yerinden kültürler tarafından anlatılarak, her zaman ilgi odağı olmalarını, onların çok önemli konuları, canlı karakterler üzerinden derinlerdeki hislerimize dokunan kavramlarla anlatmalarına bağlar:

Tanrıların, büyük kahramanların ve kozmik olayların hikayeleri olan mitler, dünyanın her tarafındaki kültürler tarafından anlatıla gelirler. Bunlar; evrenin ve insan ırkının yaratılışı, tanrıların ve ruhların doğası, ölümden sonra neler olduğu ve dünyanın sonunun ne zaman geleceği gibi derin ve temel konuları ele alırlar. Aşk ve kıskançlığı, savaşı ve barışı, iyiyi ve kötüyü araştırırlar. Mitler bu çok önemli konuları merak uyandıran olaylar, canlı karakterler, iz bırakan sahneler ve derinlerdeki hislerimize dokunan kavramlar aracılığıyla ele aldıkları için her zaman sürükleyici kalmayı başarmışlardır (Wilkinson, 2010: 6).

Mitolojinin önemini, onun bir milletin kültürünün başlangıç noktası olduğunu belirten Köktürk, aynı zamanda kültürün kalıcı olmasını mitoloji ile dile getirilmesine borçlu olduğunu belirtir:

Mitoloji insanlık kültürünün ilk dilidir. Bu yargıyla, bazı dilciler ve filozoflar tarafından var olduğu öne sürülen insanlığın ilk dilini, yani *lingua adamica*'yı kastetmiyoruz. Burada, kültürün ilk defa dilde dile gelişinden söz ediyoruz. Bu ne demektir? İnsan zihninin ilk sistemli ve kendinde temellenen kurgusu olarak kültür, ilk kez bu sistematikliği içinde, mitoloji ile ses vermiş ve kalıcılaştırmıştır (Köktürk, 2012: 22).

Mitler içinde oluştukları toplumları yansıtırlar. Böylece mitler aracılığıyla toplumlar hakkında bilgi edinip, onları çözümleyebiliriz. "Mitoloji Üzerine Araştırmalar" adlı eserinde Bilge Seyidoğlu, "*mitleri tanımakla belli bir toplumun davranışlarını, isteklerini, zevklerini anlamak mümkündür*" (Seyidoğlu, 2005: 11) diyerek mitlerin önemini vurgulamaktadır.

Rudolf Bultman, mitolojinin genellikle ikel bir bilim olarak anıldığını ve amacının, olması beklenen acayip, korkunç, şaşırtıcı ve görülmemiş olayları doğüstü etkenlere, tanrılara ya da ifritlere bağlanarak açıklanması olarak görüldüğünü, ancak mitolojide bundan fazlası olduğunu belirtir. Ona göre mitler; insanın kendi hayatının ve dünyanın hakimi - yöneticisi olmadığını, insanın içinde yaşadığı dünyanın, aynı zamanda insan yaşamının tam bir muamma ve gizem içerisinde olduğunu gösterirler (Bultman, 2004: 189).

Mitolojinin sadece ilkel bir bilim olmadığını ve insan yaşamı hakkında daha fazla bilgi içerdiğini belirterek mitolojinin önemini vurgulayan Bultman ayrıca mitin gerçek amacının dünyayı nesnel bir şekilde ifade etmek olmadığını söyleyerek, mitin aynı zamanda tam bir insan varlığı anlayışının ifadesi olduğunu belirtir. Mitler aracılığıyla yaşamı ve doğayı algılayabilir, aynı zamanda yaşamımızı yönlendiren, sınırlandıran güçler olduğu gerçeği algılanabilir:

Mitin gerçek amacı zamana dünyanın objektif bir resmini sunmak değildir. Fakat insanın dünyada yaşayan bir varlık olarak kendisini anlamasını ifade etmesini, dışa vurmasını sağlamaktır. Mit, kozmolojik olarak yorumlanmamalıdır fakat antropolojik ya da daha uygun olarak varoluşsal olarak yorumlanmalıdır. Mit, insanın kendi dünyasının sınırlarını, yerini, kendi eylemlerini ve acılarını kontrol ettiğini sandığı güç ya da güçlerle konuşur... O bu güçleri, somut objeler, güçler ve hisleri, motivasyonların ve yetenekleriyle birlikte insan yaşamıyla, görülebilir dünyadan aldığı terimlerle tanımlar. Mit içinde yaşadığımız dünyanın amaç ve orijinini, kendi içinde aramak yerine ötelede –bilinen ve somut gerçekliğin ötesinde– gizemli güçler tarafından kontrol ve tehdit altında tutulan bir gerçeklik içinde aranılması konusundaki insanın inancının bir açıklamasıdır. Mit, aynı zamanda insanın kendi varlığının efendisi olmadığını açıklamasıdır... Mitin gerçek amacı dünyayı ve insanı kontrol eden insanüstü güçler hakkında konuşmaktır (Bultman, 2006: 327-328).

Erich Fromm ise, mit ile rüya arasında bağlantı kurar ve tıpkı rüyalar gibi mitlerin de zaman ve mekan içersinde gelişen bir tarihçeye sahip olduklarını belirtir. Mitosların özünde “gerçek” bir olayın yattığını ve bunun sanatsal bir biçimde işlenmiş olduğunu, böylelikle zamanımıza kadar aktarıldığı görüşünü savunur. Fromm, günümüzde mitosların daha çok dini ve felsefi özellikleri ön planda tutularak, dışa vurulan anlatım biçiminin, bu dini ve felsefi çekirdeğin sembolik bir ifadesi olarak kabul gördüğünü, bu dışa vurulan anlatım biçiminin, yani hikayenin “ilkel” toplumların fantastik hayalleri olmadığını, geçmişten günümüze kadar gelebilen değerli hatıraları dile getirdiklerini söyler. Ona göre mitler; kendilerini sembol dili aracılığı ile ifade eden geçmiş zaman bilgelikleri ve özdeyişleridir (Fromm, 1990: 211).

Görüldüğü gibi mitlerin insan yaşamındaki yeri yadsınamaz boyuttur. Bir zamanlar yalancı öykü, gerçek olmayan ve uydurma öyküler olarak adlandırılıp, değerleri göz ardı edilmiş olsa bile, onlar insan tarihinin gerçeklikleridir ve bize insanlığı anlatırlar. “*Mitler yaşamın temelidir, zamansız şemadır, bilinçaltının içinden çıkardığı izlerin yeniden üretilmesiyle yaşamın devam ettiği inanç yapılarıdır*” (Campell, 1995: 26).

2. Türlerine Göre Mitler

Çok önemli ve bir o kadar değerli insan yaratıları olan mitler araştırmacılar tarafından yalnızca tanımlanmakla kalmazlar aynı zamanda türlerine ayrılırlar. Mitleri daha iyi kavrayabilmek için farklı araştırmacılar tarafından nasıl sınıflandırıldıklarına bakmak yerinde olur. Samuel Henry Hooke mitleri işlevsel olarak beş gruba ayırmaktadır. Bunlar; “*Ritüel Mitleri, Orijin Mitleri, Kült*

Mitleri, Prestij Mitleri, Eskatologya Mitleri"dir (Hooke, 2002: 14). Donna Rosenberg ise "Yaratılış Söylenceleri, Bereket Söylenceleri ve Kahramanlık Söylenceleri" (Rosenberg, 2003: 15) olarak üç gruba ayırır. Elçin efsane ve menkıbe ile bir tuttuğu mitleri bir çeşit anlatı türü olarak kabul eder ve onları "Teogoni Mitleri, Kozmogoni Mitleri, Antropogoni Mitleri, Eskatoloji Mitleri" (Elçin, 1986: 315) olarak dört sınıfta toplar. Dursun Ali Tökel'in mitleri; "Kozmogonik Mitler, İnsan Hayatının Önemli Anlarına İlişkin Mitler, Av ve Ziraat Mitleri, Olağanüstü Şahıslarla İlgili Mitler ve Orijin Mitleri" (Tökel, 2000: 15) olarak beş grupta incelediği görülür. Çobanoğlu ise mitleri konularına göre " Köken ve Yaratılış Mitleri ile Eskatologya Mitleri" (Çobanoğlu, 2011: 6) olarak iki ana gruba ayırır. Bu türlerin en bilindikleri kısaca şöyledir: Kozmogoni Mitleri; "Evrenin yaratılışı ve sonu ile ilgilidirler. Evrenin nasıl ve neden yaratıldığı, insanın ve dünyanın sonu gibi ana meselelere değinirler" (Tökel, 2000: 15). Teogoni Mitleri; "Tanrıların ve tanrısal varlıkların kökenini ve nereden geldiklerini konu edinirler" (Çobanoğlu, 2011: 6). Antropogoni Mitleri; "İnsanın oluşumunu konu edinirler" (Elçin, 1986: 315). Eskatolojisi Mitleri; "Dünya'nın nasıl yok olduğunu ve insanlığın nasıl ortadan kalktığını anlatırlar" (Eliade, 2001: 77). Orijin Mitleri; "Bir göreneğin, bir adın, hatta bir nesnenin nasıl doğduğunun imgesel bir açıklamasını sunarlar" (Hooke, 2002: 16).

3. İşlev Olarak Mitler

İnsanların yaşamlarına yön vermelerinde en etkili öğelerden biri olan mitlerin türlerine değindikten sonra onların hayattaki sayısız işlevlerinden bahsetmek yerinde olacaktır. Evrenle ilgili kavranamayan ve açıklanmaya ihtiyaç duyulan konularla ilgili bilgiler içeren mitler, insanlara evrenin ve yaratılışın anlaşılması açısından geniş kaynak sunarlar. İnsana her konuda örnek teşkil ederek evrendeki konumunu belirleyip, yön vermesine yardımcı olurlar. Bu bakımdan bir çeşit eğitici özellik taşıyan mitler, ayrıca toplum düzenini sağlamaya yarayan ahlak kurallarının oluşmasında etkili rol oynarlar. Mitlerin bireyi toplumsal bir bütün içerisinde yaşaması için biçimlendirdiğini düşünen Joseph Campell "Yaratıcı Mitoloji" adlı eserinde mitlerin dört işlevi olduğunu belirtir. Ona göre mitolojinin ilk işlevi; uyanan bilincin evreni olduğu gibi kabul etmesini sağlamaktır. İkinci işlevi; bu biçimi yorumlayıcı bütüncül bir imge geliştirmesidir. Üçüncü işlevi; ahlaki bir düzeni savunmaktır. Yani bireyi içinde bulunduğu toplumun ve coğrafyanın koşullarına göre biçimlendirmesidir. Mitolojinin dördüncü ve en önemli işlevi ise; bireyin evrende bir bütünlük içerisinde yerleşmesini sağlamaktır. Böylelikle birey kendisiyle, kültürüyle ve herşeyden önemlisi evrenle uyum içinde yaşar. (Campell, 1994: 15-16).

Campell "Mitolojinin Gücü" adlı eserinde ise bu dört işlevi; "mistik fonksiyon, kozmolojik fonksiyon, sosyolojik fonksiyon ve pedagojik fonksiyon" olarak adlandırmaktadır (Campell, 2010b: 53).

Mitin insanın oluşumundaki yerinin çok önemli olduğunu vurgulayan ve mitin bir ahlak güvencesi olmadığını belirten Eliade, işlevini açıklarken mitin

insanlara örnek oluşturduğunu böylece insanların evreni anlamlı bir bütün olarak kavrayabileceğini söyler:

Mit, kendi içinde bir iyilik ya da ahlak güvencesi değildir. İşlevi modeller açıklamak ve böylelikle Dünya'ya ve insanın varlığına bir anlam vermektir. Bu nedenle de insanın oluşumundaki rolü son derece önemlidir. Mit sayesinde gerçeklik, değer, aşkınlık kavramları yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlar. Mit sayesinde, Dünya kozmos olarak yetkin bir biçimde eklemellenmiş, bütünlenmiş, anlaşılır ve anlamlı bir kozmos olarak kavranmaya başlar (Eliade, 2001: 184).

Mitin insan için örnek pratik kurallar içerdiğini söyleyen Malinowski'ye göre ise onun vazgeçilmez işlevi, inancın ifadesi olmasıdır:

Mitin ilkel kültürlerde vazgeçilmez bir işlevi vardır; o, inancın ifadesidir, onu derinleştirir ve derginler, ahlakı korur ve ona güç verir. Ayinin üretkenliğine kefil olur ve insan için örnek olacak pratik kurallar içerir. Böylece mit insan uygarlığının temel bir parçası olur. O, değersiz bir anlatı değil, zor elde edilen aktif bir güçtür, entelektüel bir açıklama ya da sanatsal bir canlandırma değil, ilkel inancın ve ahlakı bilgeliliğin bildirgesidir (Malinowski, 1990: 88).

Özetle insanların doğayı ve evreni algılayış biçimlerini ifade eden mitler zaman içerisinde uydurma, masal ya da hikâye olarak anılmış olsalar bile, onların insanlar için taşıdıkları önem yadsınamaz boyuttadır. Geçmiş zamanların gerçekliklerini aktaran mitler, insanlara hayatlarını yönlendirme açısından örnek teşkil ederler ve insanın evrendeki konumunu kavramasına olanak sağlarlar.

4. Mitlerin Evrenselliği ve Kolektif Bilinçaltının Ürünü Olarak Mitler

En eski zamanlardan beri toplumların, dolayısıyla onların kültürlerinin etkileşim içinde olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Toplumların birbirleriyle etkileşim içinde olmaları aynı zamanda mitlerinin etkileşim içinde olmasıdır çünkü mitler kültürün başlangıç noktasıdır ve kültürleri oluştururlar. Dolayısıyla kültürel etkileşimler ulusların mitlerinin etkileşimlerini beraberinde getirirler. Tüm bu etkileşimler sonucunda insanların ortak ve evrensel mirasları oluşur. Mitler ise bu ortak ve evrensel mirasların görülmesi açısından yol göstericidirler. Zira birçok etkileşim yaşayan mitler geçmişten günümüze kendilerini tekrar ederek, farklı toplumlarda bazı değişiklikler göstererek yaşamaya devam ederler. Onların yaşadığı bu sürekli değişim aslında ana motiflerinin hep aynı olduğunun bir göstergesidir. Mitler üzerine on iki yıllık bir araştırma yapan Joseph Campell, araştırmalarının sonunda insan ırkının yalnızca biyolojik olarak değil aynı zamanda ruhsal olarak da tek bir tarihe sahip olduğu ve bu birlikteliğin sürekli gelişim ve değişim göstererek gelecekte aynı şekilde aktarılmaya devam edeceği kanısına varmıştır:

Bu zenginleştirici girişime harcadığım on iki coşkun yıla baktığımda uzun zamandan beri taşıdığım bir düşüncenin doğrulanışını görüyorum: İnsan ırkı yalnız biyolojik olarak birlik değildir, ruhsal tarihi de tektir. Tek bir senfoni her yerden yükselmiş, temleri çalınmış, gelişmiş, çoğaltılmış ve değiştirilmiş, eğilip bükülmüş, yorumlanmış ve bugün bütün bölümlerinin bir arada çalındığı büyük bir fontisimo halinde yeni bir karşı konulamaz doruğa yükselmektedir. Buradan da yeni büyük bir akım çıkacaktır. Gelecekte de halen duyulan motiflerin

işitileceğinden kuşku duymak için bir neden de göremiyorum, yeni ilişkilerle fakat yine aynı motifler (Campell, 2003: 477).

Campell ayrıca “Mitolojinin Gücü” adlı eserinde; mitlerin temel motiflerinin hep aynı olduğunu, her mitolojinin belirli sınırlar dahilinde belirli bir toplum içerisinde geliştiğini, daha sonra bunların birbirleriyle çarpıştıklarını ve ilişkiye girip karıştıklarını böylece daha kompleks bir mitolojiyi ortaya çıkardıklarını söyler (Campell, 2010b: 43). Böylece mitlerin birbirleri ile sürekli etkileşim içerisinde olduklarını ve bu etkileşimler ile mitlerin ortak ve evrensel bir bütünlük oluşturduğunu vurgular.

Pierre Grimal ise, bir miti incelemek üzere her ele aldığımızda, elimizdeki metinlerin sonsuz versiyonlar sunduklarını ve dönemlere göre aynı olmadıklarını söyler, bunun sebebini ise mitlerin kökenlerinden bu yana, aralıksız bir çalışmanın konusu olmalarına bağlar. Mitler bütün antik düşünce boyunca, kimi zaman günümüze kadar yaşamışlar ve dolayısıyla dönüşüme uğramışlardır (Grimal, 2005: 111).

Paul Radin mitlerin zaman içerisinde farklı versiyonlarının oluştuğunu belirterek, her bir mitin tek bir gerçek ve orijinal versiyonun bulunduğunu söyler. Ona göre tüm mitler orijinal olan mitin farklı versiyonlarıdır ve özlerinde benzerlikler bulunur (Radin, 1915: 1-4).

Ertuğrul İşler mitlerin kurmaca ve düşsel öyküler olduklarını, ancak evrensel konuları işleyip evrensel sorunlara ışık tuttuklarını ifade eder:

Mitler sıradan bir öykü olmaktan çok insanın evrensel boyutta öne çıkan bir özelliğini, herhangi bir konudaki ilk örneğini simgelediği için ayrı bir öneme ve işleve sahiptir. Mitik öyküler kurmaca ve kahramanları da karton kişiliklerdir. Düşseldirler. Ancak öne çıkardıkları sorun ya da buldukları eylemler yalnızca kendilerine değil, bütün insanlığa ait evrensel bir soruna ışık tutar (İşler, 2004: 230).

Rosenberg “Dünya Mitolojisi” adlı kitabında, tüm dünya söylencelerinin (mitlerinin) ortak odak noktası olduğunu belirterek, bu ortak odak noktanın insanları bütün küremize ve bütün tarih boyunca birbirine bağladığını söyler. Ona göre; söylencelerin yanıtladığı sorular, doğal olarak her temanın işlenişi, toplumdaki farklılıklar gösterse de çeşitli kültürlerde konu olarak birbirine çok benzeyen bir söylence birikimi yaratır (Rosenberg, 2003: 18). Rosenberg aynı zamanda tüm dünya söylencelerinin işlediği ortak konuları şu şekilde belirtir:

İlk ana baba, sıklıkla yeryüzü ve gökyüzü tanrılarıdır. Yaratıcı tanrı, ilk insanları genellikle ağaç, kaya, bitki ve çamur gibi yeryüzü elemanlarından yaratır. Tanrılar, ölümlülere ait en az bir dünyayı büyük bir tufanla yok eder. Doğada olduğu gibi, evrende de doğum olgunluk ve ölümden sonra sıklıkla yeniden doğuş gelir. Kahramanlar, alışılmadık biçimde doğan, olağanüstü bir güce sahip, özel silahlarla canavarları öldüren, çetin yolculuklara çıkan, görevlerinin bir parçası olarak yeraltına inen ve alışılmadık bir şekilde ölen tanrı çocuklarıdır. Birçok söylencenin ayrılmaz parçası da hayatı yaratan ve evrenin yönelimine egemen olan bir veya birden çok ilahi güce olan inançtır. Tüm dünyada ister

hayvan, ister insan şeklinde olsun, bu ilahlar insan gibi düşünür, davranır ve konuşur. Öncelikle ölümlülere karşı olan tavırları farklılıklar gösterir (18).

Mitlerin bu evrensel özellikler göstermelerini ve kuşaktan kuşağa aktarılıp günümüze kadar aynı motifleri farklı şekillerde işleyerek yaşamlarını sürdürmelerini Carl Gustav Jung arketip kuramıyla açıklar. Arketipler herkeste görülen ortak pisişik yapılardır. Bunlar hep birlikte insanlığın en eski mirasını oluştururlar. Arketipleri insanlığın ortak malı izlenimi bırakan düşsel görüntüler olarak tanımlayan Jung, bu düşsel görüntülerin, kişisel-edimsel nitelik taşımadıklarını, aynı zamanda kandaşlık veya ırksal kalıtımla hiçbir ilişkisi bulunmadığını söyleyerek bunların tüm insanlığın ortak malı olduklarını dolayısıyla kolektif bir özellik gösterdiklerini belirtir. Jung'a göre arketipler bilinçsiz içeriklerdir ve çıktıkları kaynak kesin olarak bilinmese bile edimsel olarak niteleyemeyeceğimiz bir kökene dayanan öğelerden oluşmaktadır. *“Bu tür içeriklerin, kendilerini ötekilerden ayıran belirgin özellikleri vardır; taşıdıkları mitolojik karakter, insanın üzerinde belli bir kişinin değil, genellikle tüm insanlığın ortak malıymış gibi bir izlenim bırakır”* (Jung, 1996: 51). Jung arketiplerin bilinçdışında bir araya gelerek kolektif bilinçdışının içeriklerini oluşturduklarını belirtir. *“Kolektif bilinçdışının içerikleri ne istemle yönetilebilir ne de istem gücünün etkisi altına alınabilirler. Sanki insanın kendisinde bulunmayan içeriklerdir bunlar; insan onu kendisinde görmez ancak bir başkasında görebilir”* (60). Jung bir arketipin, bir modelin, biçim ve anlam bakımından arkaik karakter taşıyan, mitolojik motifler içeren, sınırları kesinlikle belli bir düzen olduğunu söyleyerek, katıksız mitolojik motiflere, masallarda, mitlerde, efsanelerde ve folklorda rastlamakta olduğumuzu belirtir (49-61). Böylelikle Jung, insanoğlunun ortak değerler içeren kolektif bir bilinçdışına sahip olduğunu vurgular ve mitlerin bu kolektif bilinçdışının bir ürünü olduğunu belirtir.

Görüldüğü üzere evren ve insan doğasını anlatan mitler tarih boyunca ortak tema ve motiflerle ancak farklı biçimlerde tekrarlanırlar. Mitlerin bu kendilerini tekrar etme özellikleri onların konumlarını evrensel bir boyuta taşıyarak, tüm insanlar için ortak bir mirası oluşturmalarına olanak sağlar. Dolayısıyla mitlerin herkes tarafından kabul görmelerinin, onların kolektif bir yapıya sahip olmalarından kaynaklandığı söylenebilir. Kişisel edimlerle oluşmayan ve var olduğu andan itibaren içgüdüsel olarak sahip olunan bu ortak yapılar; çağlar boyunca varlıklarını sürdürerek insanoğlu için evrensel ve genel değerler oluştururlar. Bu evrensel ve genel değerler ise evrenin ve yaşamın gizlerini en iyi şekilde kavrayabilmek için yol gösterici olurlar. Bu sayede disiplinlerarası çalışmalara yön verirler.

5. Karşılaştırmalı Mitoloji Çalışmaları

Tüm dünya mitlerinde insanlığın ortak ve evrensel birçok yönünün konu edilmiş olması mitoloji üzerine disiplinlerarası çalışmaların ortaya çıkmasında en etkili nedendir. Dünyada karşılaştırmalı mitoloji çalışmaları yapan en önemli isimler, Vico, Frazer, Müller, Campell, Fiske, Eliade ve Rosenberg'dir. Karşılaştırmalı

mitoloji araştırmalarının ilk ortaya çıkışı 17. yüzyılda G. V. Vico'nun ‘‘Yeni Bilim’’ adlı eseriyle olmuştur (ınar, 2006: 4). Vico'nun mitler üzerine belirttiği görüşleri bu alanda çalışan diğer araştırmacılara da yn göstermiştir. Kültür felsefesinin ve mitoloji felsefesinin kurucusu olarak bilinen Vico'ya göre ilk bilim mitolojidir. Miti kültürün bir olgusu olarak gören Vico, onun doğauşt dünyayı ve toplumsal dünyayı açıkladığını savunur. Ayrıca mitlerin anlamsız ve boş hikayeler olmadığını, gerçek hikayeler olduklarını söyler. Ona göre, tarih mitlerle başlar. Eğer ulusların tabiatı hakkında bir araştırma yapmak istiyorsak önce ulusların mitlerine bakmak gereklidir. Mitler şiirsel bir anlatıma sahiptirler nkn bu insanların soyut düşünme ve refleksiyon gücü gelişmemiştir. Onlar olağanüstü hayal gücüne sahiptirler. Mitler ise bu hayal gücü ve şiirsel anlatımın sonucudurlar. Mit, ilk insanlarda konuşma, anlatma, eylem ve nesne anlamlarına gelir. Bu ilk insanlar şiirsel mantığa sahiptirler. Halk dillerinde bulunan metaforlar, bu şiirsel mantığın kalıntılarıdır. Dil araştırmacıları bu metaforlara bakarak ve dildeki kelimelerin kökenlerini inceleyerek ilk ulusların kurumları hakkında bilgiler elde edebilirler. Ancak filoloji bu noktada felsefeden yardım görmelidir (Akkaş, 2008: 83-88).

Sir James George Frazer ‘‘Altın Dal’’ isimli yapıtında mitlerin, farklı yerlerde türemiş olsalar bile temelde aynı olduklarını, kendilerinden önce türemiş olan bir diğerinin izlerini taşıdıklarını belirtir. Mitler bölgeden bölgeye farklılık gösterseler bile özlerinde aynıdırlar. Frazer bu eserinde ayrıca uygar toplumların tre ve boş inançlarının ilkel halkların inançları ve uygulamalarıyla birçok bakımdan benzerlik taşıdığını söyler ve ilkel halkların edimlerinin anlaşılabilir şeyler olduğunu vurgular. Yabanılardan öğrenilebilecek şeyler olduğunu bildiren Frazer aynı zamanda ilkel kurumların incelenmesinin toplumların üzerine ışık tutacağını belirtir (Frazer, 2004: xı-xiii).

Karşılaştırmalı dilbilim ve karşılaştırmalı mitoloji çalışmaları yapan Max Müller mitlerin yorumunu diğer araştırmacıardan farklı bir şekilde dilbilim açısından yapar. Mitleri dilbilimsel olarak inceleyen Müller mitler üzerine karşılaştırmalı dilbilimsel bir teori oluşturur. ‘‘Comparative Mythology’’ (Karşılaştırmalı Mitoloji) adlı eserinde ‘‘mitolojinin dilin eski bir biçimi olan diyalektik’’ Müller, 2011:178.<http://www.archive.org/details/comparativemythol>) olduğunu söyler. Ayrıca Müller ‘‘Contributions to the Science of Mythology’’ (Mitoloji Bilimine Katkılar) adlı iki ciltlik eseriyle insanlığın en eski dönemlerinden günümüze kadar olan yaşanmişlıklarını din, mitoloji, felsefe ve düşünce bilimleri üzerinden anlamlandırmaya çalışmıştır. Müller bu eserinde eski mitleri inceleyerek nasıl ortaya çıktıklarını araştırır. Hint, Sanskrit ve Aryan dilleri üzerine karşılaştırmalı incelemeler yaparak bu dillerin edebiyatlarında mitlerin en ilkel biçimlerinin bulunduğunu savunur (Müller, 2011<http://www.archive.org/details/comparativemytho00ml>).

Mitler zerine uzun yıllar araştırmalar yapan Campell, bu zaman zarfında ‘‘İlkel Mitoloji’’, ‘‘Yaratıcı Mitoloji’’, ‘‘Batı Mitolojisi’’, ‘‘Doğu Mitolojisi’’, ‘‘Kahramanın Sonsuz Yolculuğu’’ ve ‘‘Mitolojinin Gücü’’ adlı eserleriyle mitoloji üzerine geniş bir kaynak yelpazesi oluşturduğu grlmştir. Tüm bu

araştırmaları sonucunda ise insanlığın tek bir tarihi olduğu kanısına varan Campell, mitolojiyi “*İnsanlığın tek büyük hikayesinin incelemesi*” olarak görür (Campell, 2010b: 81).

Eliade, “Mitlerin Özellikleri” adlı eserinde mitin tanımını yaparak onların genel özelliklerini belirtir (Eliade, 2001). Rosenberg, “Dünya Mitolojisi” adlı yapıtında tüm dünya mitlerinin ortak ve evrensel konuları işledikleri görüşünü savunur (Rosenberg, 2003). Fiske “Mitler ve Mitleri Yapanlar” adlı eserinde Rosenberg ile benzer şekilde mitlerin evrensel oldukları görüşünü ileri sürer (Fiske, 2006).

Türkiye’de karşılaştırmalı mitoloji çalışmaları yapanların önde gelen isimleri ise Bahaeddin Ögel, Azra Erhat, Behçet Necatigil ve Halikarnas Balıkcısı olarak bilinen Cevat Şakir Kabaağaçlıdır.

Mitolojiye milliyetçi bir bakış açısıyla yaklaşan Bahaeddin Ögel iki ciltten oluşan “Türk Mitolojisi” adlı eserinde mitolojinin bir kavme ait tek bir efsane veya masalı değil, bütün efsane ve inanışları ele alarak sonuca ulaşmaya çalışan bir bilim dalı olduğunu savunur ve mitolojinin ulusların milli benliklerini oluşturmalarında büyük etkisi olduğunu belirtir. Ögel bir milletin meydana gelmesinin binlerce yıl alacağını ve ancak felaketlerin acılarını hep beraber duymuş olanların birleşebileceğini söyler. Ayrıca birliğin ise zaferlerin sarhoşluğu ile coşan gönüllerde olduğunu ve mitolojinin bu zafer ve acıların bir hatıra defteri gibi olduğunu belirtir (Ögel, 1971). Mitoloji üzerine yapmış olduğu bu ayrıntılı çalışmayla Ögel, ulusların milli benlikleri ve mitoloji arasındaki ilişkiyi gözler önüne sererek, insanoğlu için ne denli önemli olduğunun bilincine varılmasına katkı sağlar. Ayrıca kendisinden sonrakilere yararlanabilecekleri ayrıntılı bir kaynak bırakır.

Halikarnas Balıkcısının izinden giden ve Türkiye’de hümanizma ülküsünü yaymayı, Anadolu’nun kültür varlıklarını değerlendirmeyi kendine amaç edinen Azra Erhat, “Mitoloji Sözlüğü” ile başta Anadolu efsaneleri olmak üzere Yunan ve Latin mitolojisini açık bir şekilde aktarmaktadır. Batı kaynaklı bir tek mitoloji kitabını çevirmektense, kendi olanaklarıyla, kendi yazılı kaynaklarımızdan faydalanarak özgün bir deneme yapmayı daha uygun bulduğunu belirten Erhat, bu eseriyle efsaneleri bilimsel bir şekilde inceleyerek, onların dünya yazın ve sanatındaki değerlerini ortaya koymaktadır (Erhat, 2008).

Behçet Necatigil “100 Soruda Mitologya” adlı eseriyle mitoloji ve mitin tanımını yaparak, mit ve epos arasındaki farktan bahseder. Mitlerin eposlara malzeme olduklarını belirtir. Necatigil ayrıca bu eseri ile Yunan ve Roma mitolojisi hakkında bilinmesi gerekenleri gözler önüne sererken, Türk mitolojisi üzerine bilgilere nasıl ulaşılacağına dair yol gösterir. Mitoloji üzerine birçok önemli soruya cevaplar bulunabilen böyle bir eserle, Türk mitoloji çalışmalarına büyük katkı sağlar (Necatigil, 1969).

Ege ve Akdeniz bölgeleriyle ilgili deniz hikayeleriyle bilinen Halikarnas Balıkcısının, yapıtlarını oluştururken mitolojiden olabildiğince yararlandığını

görürüz. Mitolojik unsurları kullanarak oluşturduğu öykü ve romanlarının yanı sıra mitoloji üzerine incelemelerden oluşturduğu birçok yapıtı bulunan Halikarnas Balıkcısı “*Bodrum’un gelişmesine ve Anadolu uygarlığının tanınip, tanıtılmasına olağanüstü katkıda bulunmuş değerli bir araştırmacıdır*” (Sivri, 2008: 13). Mitleri; eski çağlarda insanların karşılaştığı olayları hayal gücüyle abartarak anlattığı öyküler olarak tanımlayan Halikarnas Balıkcısı aynı zamanda efsanelerin, masalların ve tarihsel olayların zamanla birleşerek mitleri oluşturduklarını belirttiği “Anadolu Efsaneleri” adlı eseriyle Anadolu uygarlığına ait birçok bilinmeyi gözler önüne serer. Anadolu uygarlığını diyar diyar gezerek eski efsaneleri bir araya toplayıp, geçmişten günümüze tüm tarihsel olayları ele almak amacıyla yazdığı bu eseriyle, Ege Bölgesi’nin efsanelerinin çoğunun Anadolu’ya ait olduğunu belirterek, Anadolu’nun aslında Batı kültürünün başlangıç noktası olduğunu savunur (Kabağaçlı, 1974).

Sonuç

Tarih boyunca toplumların birbirleriyle olan etkileşimleri sonucu bazı ortak ve evrensel değerlerin oluşması edebiyatta ve sanatta kendini tekrar eden motiflerin, temaların, karakterlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Edebiyat ve sanattaki bu ortak özellikler farklı biçimlere bürünerek günümüze kadar süregelmişlerdir. Tarih boyunca kendini tekrar eden bu evrensel özelliklerin açıklanması ise insan ve evren doğasının kavranabilmesine olanak sağlamıştır. Çünkü bu evrensel özellikler, ait oldukları ulusların edebiyatlarının gelişmesinde önemli etkileri olan ve insan ile evren doğası üzerine önemli bilgiler içeren mitler aracılığı ile yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Dolayısıyla kültürlerarası etkileşimler, toplumların mitolojilerinin de birbirlerinden etkilenmelerini beraberinde getirmiştir. Böylelikle disiplinlerarası çalışmaların doğmasına sebep olmuştur. Karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları içerisinde, karşılaştırmalı mitoloji çalışmaları ile ulusların mitleri arasındaki benzer ve farklılıklar incelenerek, kültür farklılıkları ile bu farklılıkları doğuran sebepler açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu sayede mitoloji ve edebiyat bilimi özellikle de karşılaştırmalı edebiyat bilimi arasında göz ardı edilemeyecek boyutta bir ilişkinin varlığı söz konusu olmuştur.

KAYNAKÇA

- Abraham, C. (1913). *Dreams and Myths: A study in Race Psychology*. New York: The Journal of Nervous and Mental Disease Publishing Company.
- Aktay, S. Z. (1923). *Mythologei “Mitoloji”*, Faydalı Kitap Sayı: 14. İstanbul: Şaka Matbaası.
- Aktulum, K. (2011). *Metinlerarasılık/Göstergelerarasılık*. İstanbul: Kanguru Yayınları.
- Americanna Encyclopedia*. (1993). Cilt: 10. İstanbul: Medya Holding A.Ş.
- Anabritannica. (1987). *Genel Kültür Ansiklopedisi*. İstanbul: Ana Yayıncılık.
- Aytaç, G. (2003). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*. İstanbul: Say Yayınları.

- Barthes, R. (1991). *Mythologies*. New York Noonday Press.
- Bayat, F. (2010). *Mitolojiye Giriş*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Bilgin, N. (2007). *Sosyal Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bağlam Yayınları.
- Budak, S. (2009). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınlar.
- Bultman, R. (2004). “İsa’nın Mesajı ve Mitoloji Problemi”. (Çev. Cengiz Batuk). *Din Bilimleri Akademik Dergisi*, Cilt: IV, Sayı: 3, ss. 189-190.
- Bultman, R. (2006). “Yeni Ahit ve Mitoloji: Yeni Ahit’in Mesajındaki Mitolojik Unsurlar ve Onların Yeniden Yorumlanması Problemi”. (Çev. Cengiz Batuk). *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Cilt: VI, Sayı: 1-4, ss. 327-328.
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi* (1986). Milliyet Gazetecilik A.Ş., Cilt: 16. İstanbul.
- Campell, J. (1994). *Yaratıcı Mitoloji: Tanrının Maskeleri*. (Çev. Kudret Emiroğlu). Ankara: İmge Kitabevi.
- Campell, J. (1995). *İlkel Mitoloji: Tanrının Maskeleri*. (Çev. Kudret Emiroğlu). Ankara: İmge Kitabevi.
- Campell, J. (2003). *Batı Mitolojisi: Tanrının Maskeleri*. (Çev. Kudret Emiroğlu). İstanbul: İmge Kitabevi.
- Campell, J. (2010 a). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*. (Çev. Sabri Gürses). İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Campell, J. (2010 b). *Mitolojinin Gücü*. (Çev. Zeynep Yaman). İstanbul: Media Cat Kitapları,
- Can, Ş. (1994). *Klasik Yunan Mitolojisi*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Chapin, Harry L. (1917). *Mythology Poetry and Prose*, New York: Shakespeare Press.
- Çınar, G. (2006). *Heykel ve Mitoloji*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Heykel Ana Sanat Dalı.
- Clodd, E. (1891). *Myths and Dreams*, London: Chatto & Windus, Picadilly.
- Çoban, B. ve Özarslan, Z. (2003). *Söylem ve İdeoloji: Mitoloji-Din-İdeoloji*. İstanbul: Su Yayınevi.
- Çobanoğlu, Ö. (2011). *Türk Edebiyatının Mitolojik Kaynakları*, Anadolu Üniversitesi, 1. Baskı. Eskişehir: Web Ofset Tesisleri.
- Conybeare, C. (1910). *Myth, Magic, and Morals: A Study of Christian Origins*. London: Watts & Co 17, Johnson’s Court, Fleet Street, E.C.
- Dinçmen, K. (1997). *Psikiyatri ve Mitos*. İstanbul: Eti Kitapları, Elçin, Şükrü (1986). *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Eliade, M. (2001). *Mitlerin Özellikleri*. (Çev. Sema Rifat). İstanbul: Om Yayınevi.
- Erhat, A. (2008). *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Estin, C. ve Helen, L. (2002). *Yunan ve Roma Mitolojisi*. (Çev.Musa Ercan). Ankara: Tubitak Yayınları.
- Fiske, J. (2006). *Mitler ve Mitleri Yapanlar*. (Çev. Şebnem Duran). İzmir: İlya İzmir Yayınevi.
- Frazer, J. G. (2004). *Altın Dal I: Dinin ve Folklorun Kökleri*. (Çev. Mehmet H. Doğan). C: I, İstanbul: Payel Yayınevi.
- Freud, S. (1921). *Dream Psychology*. New York: The James A. Mc Cann Company.
- Fromm, E. (1990). *Rüyalar, Masallar, Mitoslar*. (Çev. Aydın Arıtan ve H. Ökten).İstanbul: Arıtan Yayınevi.
- Göktepe, S. (1974). *Psikoloji Sözlüğü*. İzmir: Yeni Yol Matbaası.
- Grimal, P. (2005). *Yunan Mitolojisi*.(Çev. Nihan Özyıldırım). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Hooke, S. H. (2002). *Ortadoğu Mitolojisi*. (Çev. Alaeddin Şenel). İstanbul: İmge Kitabevi.
- İşler, E. (2004). *Andre Gide’i Mitlerle Okumak*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Jung, Carl G. (1996). *Analitik Psikolojinin Temel İlkeleri*. (Çev. Kamuran Şipal). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Kabaağaçlı, C.Ş. (1974). *Anadolu Efsaneleri*. İstanbul: Haşmet Matbaası.
- Karakuş, A. (2011). *Tarihin İzinde Efsaneler Mitler Gerçekler*.Ankara: AlterYayıncılık.
- Kostera, M. (2008). “Introduction to the Thriology: Mythologies of Organizational Everyday Life”.*Mythical Inspirations For Organizational Realities*. Edited By: Monica Kostera, Palgrave Mc Millan, New York, ss 116, 163-170.
- Köktürk, M. (2012). “Kültürün İlk Dili: Mitoloji”, *Bizim Külliye Dergisi*, Sayı: 51, ss. 20-22.
- Lang, A. (1897). *Modern Mythology*. Longmans, Green And Co.,London, New York and Bombay.
- Malinowski, B. (1990). *Büyü, Bilim ve Din*,(Çev. Saadet Özkan). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Mcdonald, J. (1893). *Religion and Myth*, David Nutt, 270-271 Strand London.
- Moran, B. (1999). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Müller, M. (2011). *Comparative Mythology*. London George Routledge and Sons, Limited, New York: E.P. Dutton and Co. <http://www.archive.org/details/comparativemytho00ml> (10. 10. 2012).
- Necatigil, B. (1969). *100 Soruda Mitologya*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Ögel, B. (1971). *Türk Mitolojisi*, Cilt: I. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Oxford Word Power Dictionary (2000)*. New York: Oxford University Press.

- Ögel, B. (1971). *Türk Mitolojisi*, Cilt: I. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Özdemir, E. (1999). *Türk ve Dünya Edebiyatında Dönemler-Yönelimler*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Püsküllüoğlu, A. (1997). *Arkadaş Türkçe Sözlük*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Radin, P. (1915). *Canada Geological Survey Museum Bulletin No. 16. Antropological Series No. 6. Literary Aspects Of North American Mythology*. Ottawa: Government Printing Bureau.
- Rosenberg, D. (2003). *Dünya Mitolojisi*. (Çev. Koray Akten, Erdal Cengiz, Atıl Ulaş Cüce, Kudret Emiroğlu, Tuluğ Kenanoğlu, Tahir Kocayığit, Erhan Kuzhan, Bengü Odabaşı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Segal, R. A. (2004). *Myth a very Short Introduction*. Oxford University Press.
- Seyidoğlu, B. (2005). *Mitoloji Üzerine Araştırmalar Metinler ve Tahliller*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Sivri, M. (2008). “Mit, Mitoloji ve Edebiyat İlişkisi” *Adımizi Dergisi*, Sayı: 12, ss. 12-17.
- Smith, W. R. (1894). *Lectures of the Religion of the Semites*. London: Adam and Charles Black.
- Soury, J. (2008). *Mitoloji Işığında İsrail Dini*.(Çev. Harun Güngör ve İbrahim Açmaz). İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Spengler, O. (1928). “The Decline of the West Perspectives of World-History”. Volume: II, Translation: Charles Francis Atkinson, New York: Alfred A. Knopf Inc.
- Strauss, L. (1955). “The Structural Study Of Myth”. *Journal Of American Folklore*. Vol: 68, No: 270, pp. 428-444.
- Tökel, D. A. (2000). *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (1979). *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Sayı: 403. Ankara: Maya Matbaacılık.
- Tylor, E. B. (1920). *Primitive Culture*. Volume: I, Jon Murray Albemarle Street W. London.
- Ulağlı, S. (2006). *İmgebilim “Öteki”nin Bilimine Giriş*. Ankara: Sinemis Yayınları.
- Vignoli, T. (1882). *Myth and Science*. New York: D. Appleton And Company.
- Yetim, A. (2007). *Türk ve Kızılderi Mitolojilerinde İnsan-Doğa İlişkisi*. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karşılaştırmalı Edebiyat Anabilim Dalı.
- Wilkinson, P. (2010). *Kökenleri ve Anlamlarıyla Efsaneler ve Mitler*. (Çev. Emel Lakşe). İstanbul: Alfa Yayınları.

THE RELATIONSHIP BETWEEN COMPARATIVE LITERATURE AND MYTHOLOGY

Abstract: The relationship between mythology and literature cannot be ignored because just like literature myths are the products of understanding, perception and representation of human existence. Myths are one of the most important resources of literature and in the course of time mythological elements are used by artists, writers and poets in their works. The mystery of the universe and human nature can be discovered by observing myths. That is why it is possible to link myths and mythology to other disciplines in relation to human beings. Being products of collective unconsciousness, myths are accepted by everybody. Myths can help us to guide the life by creating a general and universal model. Myths reflect societies in which they form and underlie intercultural communications. The universal features of the human beings can be transferred to literature through myths, literature reflecting, thus, societies and cultures as well. In the progress of time, cultures of the societies which are in interaction with their myths and their literatures, can also affect each other. Societies communicate with each other and the cultural interactions are important in terms of comparative literature, because interdisciplinarity underlies this domain. Comparative literature tries to understand and transfer cultural interactions by investigating them through literature. Underlying the cultural interactions, myths are directly involved in the field of comparative literature studies and they lead to literature and culture studies. In this study we aim to reveal the relation between mythology and comparative literature based on the assumption that the mythological elements are echoed in literary works by undergoing through changes, people sharing common grounds even they may belong to different cultures.

Key Words: Comparative Literature, Mythology, Comparative Mythology.